

„Spleťtý příběh o válce, rodině,
tajemství, a ano, o dřevě.“

– The Times

Lars
Mytting

Šestnáct
stromů na
Sommě

Přeložila
Jarka Vrbová

argo

argo

Šestnáct stromů na Sommě

přeložila Jarka Vrbová

argo

Překlad knihy byl vydán s finanční podporou
Nadace norské literatury v zahraničí NORLA.

This translation has been published with the
financial support of NORLA.

Czech edition © Argo, 2022

© 2015 Lars Mytting

Originally published in Norwegian by Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo

Published by agreement with agentur literatur Gudrun Hebel, Berlin.

Translation © Jarka Vrbová, 2022

Cover art © Jan Augusta, 2022

ISBN 978-80-257-3680-7 (váz.)

ISBN 978-80-257-3783-5 (e-kniha)

*Take me disappearing
through the smoke rings of my mind
Down the foggy ruins of time
far past the frozen leaves
the haunted frightened trees
Out to the windy beach
far from the twisted reach
of crazy sorrow*

BOB DYLAN

Tak vítr

rozprašuje

popel

1

MATKA PRO MĚ BYLA VŮŇ. Matka byla teplo. Byla to noha, k níž jsem se tiskl. Dech něčeho modrého; šaty, o kterých si myslím, že si je pamatuji. Říkal jsem si, že mě vystřelila do života lukem, a když jsem se pokoušel seřadit vzpomínky na ni, nevěděl jsem, jestli jsou skutečné a odpovídají pravdě, jenom jsem si je přetvořil tak, jak jsem si představoval, že si má syn svou matku pamatovat.

Když jsem se pokoušel překonat nějaký stesk, myslel jsem na ni. Na otce málokdy. Někdy jsem se ptal sám sebe, jestli by byl stejný jako jiní otcové v okolí. Jako ti, jež jsem vídal v uniformě domobrany, v kopačkách na tréninku, jako chlapi, co v neděli brzy ráno nastupují na brigádu u myslivců nebo u rybářů. Nechal jsem otce zmizet bez hněvu. Po mnoha letech jsem v tom spatřoval důkaz, že dědeček se snažil dělat všechno, co by měl dělat otec, a že se mu to vlastně povedlo.

Dědečkův nůž byl ruský bajonet. Rukojeť ze vzácného dřeva břízy s plaménkovým vzorem byla jediná jemná řezbářská práce, kterou kdy dělal. Horní hrana čepele byla tupá a s její pomocí škrábal rez a ohýbal dráty. Druhou měl neustále nabroušenou a řezal s ní plast a páral velké pytle vápna. Rychle a zručně, takže bílá zrnka se sypala beze ztrát a já mohl hned vyjet s traktorem na pole.

Tupá hrana se s ostrím sbíhala na špičce a tou usmrcoval kila ryb, jež jsme ulovili v Saksumském jezeře. Uvolnil je z háčků, pstruh sebou mrskal, navztekaný, že se topí ve vzduchu. Praštil jimi o bort člunu, zastrčil špičku bajonetu mezi skřele a liboval si, jak mají hezky široký hřbet. V tu chvíli jsem pokaždé zvedl vesla a díval se, jak krev pomalu a líně stéká po noži, zatímco kapky vody z vesel, u nichž jsem seděl já, odkapávaly jemně a rychle.

Všechny kapky se ale promíchaly ve stejné horské vodě. Pstruzi vykrváceli a byly to *naše* ryby z *našeho* jezera.

První školní den jsem našel na jedné lavici své jméno a sedl jsem si tam. Přeložený list papíru stál jako stříška a mé jméno Edvard Hiri-fjell bylo napsané fixkou cizím rukopisem zepředu i zezadu, jako by bylo třeba připomínat, kdo jsem, nejen učiteli, ale i mně.

Celou dobu jsem se otáčel na dědu, i když jsem věděl, že tam se mnou zůstane. Ostatní děti se znaly z dřívějška, tak jsem jen zíral dopředu na mapu Evropy a na tu širokou tabuli, prázdnou a zelenou jako oceán. Znovu jsem se ohlédl a uvědomil jsem si, že dědeček je dvakrát tak starý než přítomní rodiče. Stál tam v celé své velikosti, na sobě silný islandský svetr a připadal mi stejně starý jako Fridtjof Nansen na desetikoruně. Měli stejný knír a obočí a prožitá léta na nich nebyla znát, jako by se navzájem umocňovali a dodávali svým tvářím odhodlání. Protože dědeček nikdy nebude starý. Aspoň to tak říkal. Že kvůli mně musí zůstat mladý a že kvůli mně omládl.

TVÁŘE MATKY A OTCE nikdy nezestárly. Rodiče žili dál na fotografii na komodě vedle telefonu. Otec stojí v kalhotách se širokými nohavice-mi a v pruhované vestě a opírá se o dědečkův mercedes. Matka sedí v dřepu vedle něj a hladí Pelleho, našeho špice. Jako by ji chtěl zadržet, jako by nechtěl, abychom odjížděli.

Zvířata takové věci vědí.

Sedím na zadním sedadle a mávám, takže fotku zřejmě pořídili v den, kdy jsme odjížděli.

Pořád si namlouvám, že si cestu do Francie pamatuji jako vůni koženky stoupající z teplých sedadel, ze stromů, jež se míhají za postranním okénkem. Dlouho jsem si namlouval i to, že si pamatuji zvláštní vůni matky toho dne a jejich hlasy v proudícím vzduchu.

Máme negativy, z nichž pochází i ten obrázek na komodě. Dědeček neposlal film k vyvolání hned. Nejdřív jsem si myslel, že proto, aby ušetřil, poněvadž po té poslední fotografii rodičů ještě následoval negativ ze Štědrého večera, rybaření z léta a vybírání brambor.

Proč by vlastně šetřil, těžko říct. Myslím, že s vyvoláním čekal, protože s filmem se neví, jak obrázky dopadnou, než se vrátí z laboratoře. Člověk má tušení, očekávání, jak záběr dopadl a jak matka s otcem žijí dál v citlivé vrstvě, dokud je vývojka neučiní nesmrtelnými.

Dědečkovi jsem věřil, když mi poté, co mě přešel záchvat vzteku, opakoval, že mi všechno poví, až budu „na to dost velký“. Možná si ale nevšiml, jak rostu. Takže jsem odhalil pravdu sám a předčasně a pak už bylo pozdě.

Bylo to na začátku třetí třídy. Jel jsem na kole něco vyřídit na statek Lindstad. Dveře byly otevřené, vešel jsem dovnitř a pozdravil. Dům byl prázdný, všichni šli asi do chléva, a tak jsem vstoupil do obývacího pokoje. Na černě namořené polici stála stereosouprava se zaprášeným víkem, atlasy automobilového svazu, zkrácené romány z edice „Výběr“ a řádka vínově červených svazků se zlatými písmeny: *Stalo se*. Na každém hřbetě byl letopočet a já pochopil, že je to přehled nejdůležitějších událostí roku.

Samozřejmě nebyla náhoda, že jsem sáhl po roce 1971, a jako by sama kniha chtěla, abych se do ní podíval, protože se otevřela na měsíci září. Stránky se leskly otisky prstů. Rohy byly ohnuté a u hřbetu ležely drobky tabáku.

Otec a matka, každý zvlášť. Dvě obyčejné portrétní fotky. Pod nimi stála jejich jména a v závorce *Reuters*. Říkal jsem si, kdo ten Reuters asi je, a usoudil jsem, že bych to měl vědět, když se jeho článek týká mých rodičů.

Stálo tam, že norskou-francouzský pár na prázdninách, *oba s trvalým bydlištěm v Gudbrandsdal*, zahynuli 23. září u Authuille v severní Francii. Navštívili uzavřené bitevní pole z první světové války a byli nalezeni mrtví v řece. Ohledání ukázalo, že měli v těle jedovatý plyn z válečného granátu, spadli do vody a nedokázali se dostat na břeh.

Ročenka dále uváděla, že na starých frontových liniích je stále několik milionů tun výbušnin a že některé oblasti prostě nelze vyčistit. Přes sto turistů či rolníků tam přišlo v posledních letech o život, když šlápli na nevybuchlé miny.

To už jsem věděl ze sporadických dědečkových vět. Nikdy mi ale neřekl to, co stálo v ročence dál.

Ze stop v jejich autě vyšlo najevo, že manželský pár měl s sebou dítě, tříletého chlapce. Nemohli ho ale najít a spustili pátrání. Psi prohledali bitevní pole bez výsledku, potápěči hledali ve vodě a helikoptéry po širokém okolí.

Pak jsem přečetl větu, která ve mně spálila dětství. Jako bych hodil do krbu noviny, písmena se pořád dala přečíst, ale papíru se už zmocnil oheň a sebemenší záchvěv ho v okamžiku proměnil v popel.

O čtyři dny později bylo dítě objeveno v ordinaci lékaře 120 kilometrů od místa tragédie v přístavním městečku Le Crottoy. Intenzivní policejní pátrání nepřineslo žádný výsledek. Policisté došli k názoru, že chlapce někdo unesl. Až na několik drobných odřenin byl bez zranění.

Pak už psali to, co jsem znal, že se mě ujali prarodiče v Norsku. Bez hnutí jsem zíral na stránky. Listoval jsem dál, jestli nenajdu ještě něco. Listoval jsem dopředu, jestli nepsali něco dřív. Smetl jsem ze stránek zbytky tabáku. Mezi lidmi se o mně mluvilo. Podle *Stalo se* z roku 1971 se v kavárnách mluvilo i o tom, co se kdy o lidech z Hirifjellu psalo v novinách.

Dostal jsem strašný vztek. Přitom dědeček mi tvrdil, že nic víc neví, tak jsem si své otázky vzal s sebou do březového lesíka nad statkem. Proč mě brali rodiče na místo zamořené granáty? A co tam vůbec dělali?

Odpověď nepřicházela, rodiče byli pryč, jako když vítr rozfouká popel, a já na Hirifjellu dospěl.

HIRIFJELL LEŽÍ NA ODVRÁCENÉ STRÁNI SAKSUMU. Velké statky jsou na druhé straně řeky, kde sníh brzy roztaje a sluneční svit hladí dřevěné domy a celé údolí. Té straně se vždycky říkalo pravá strana, jen občas sluneční, ale nejčastěji nijak, protože jen odvrácená strana potřebovala označení, které také měla. Mezi námi teče řeka Laugen. Vlhkost z řeky tvoří hranici, kterou překonáváme, když musíme do školy nebo do města na nákup.

Odvrácená strana je většinu dne ve stínu. Lidi vtipkují, že my, co tu žijeme, střílíme ze vzduchovky po rybářských autech a svazujeme tkaničky opilcům, co spí pod sušáky na seno. Přitom faktem je, že i když pocházíte z velkostatku dole v Saksumu, nemůžete se pyšnit zvyky hodnými Paříže, sotva tak Hamaru. V televizních zprávách *Kolem Norska* o Saksumu nikdy nic nevysílali. Je tu přesně totéž, co v ostatních obcích. Hospodářské potřeby, obchod s oděvy, pošta a družstevní samoobsluha. Silnice rozšířená o pás vyhrazený pro sanitky. Oprýskané domy s obyvateli, kteří se neobtěžují daňovým přiznáním.

Jen telefonní technici a úředníci z katastrálního úřadu věděli, že u nás nahoře máme vlastně slunce celý den. Hirifjell totiž leží tam, kde se stoupající stráž nad údolím opět na chvíli svažuje do jakési menší sluneční strany uvnitř odvrácené strany. Náš pozemek začíná v lese, přes cestu je závora a dál jsme sami pro sebe.

Dědeček rád zůstával vzhůru až do noci. Já ležel na gauči, on pokuřoval tenké doutníky a probíral se svými knihami a gramofonovými deskami. Bachovy kantáty, krabice s Beethovenovými a Mahlerovými symfoniemi, dirigované Furtwänglerem nebo Klempererem. Knihovna s očetnými i novými knihami. Z Andreeova atlasu světa a Meyerova lexikonu trčela spousta papírů a záložek, jako by tam vyrůstaly nové strany.

Tak jsem večer usínal. Vše bylo rozmížené, tu a tam cvakl zapalovač a narušil hudbu, pak dědeček odložil *Der Spiegel*, já v polospánku ucítil jeho paže, stěny a strop se daly do pohybu, a když jsem otevřel oči, jako bych byl střelkou v kompasu, pak mě znovu položil, srovnal mi ruce a nohy, přikryl mě a každé ráno byla jeho tvář znovu nade mnou, světlo na chodbě ozařovalo jeho strniště a knír, zažloutlý tabákem, stál nade mnou, na tváři úsměv, který prozrazoval, že než mě vzbudil, chvíli se na mě díval.

Jen mi bylo nepochopitelné, že mi nechtěl dovolit, abych vyzvedával poštu. Když se opozdila, vyvedlo ho to z míry, každý den v jedenáct vyhlížel červené auto na hlavní silnici. Okamžitě poté sešel dolů do schránky a vysvětloval to tím, že na ní někdo utrhl zámek.

Psal jsem často žádosti o katalogy, přikládal známky a katalogy přicházely. Stereověže, lovecké pušky, fotopotřeby, sady potřeb pro muškaření. Z katalogů jsem se naučil víc než ze školních učebnic. Vnější svět jsem poznával jejich prostřednictvím, z těžkých obálek na teplém sedadle auta po návratu z výprav dolů do obce. Tak to trvalo nekonečně dlouho, až se jednoho roku vrátil z výroční schůze Svazu chovatelů ovcí a koz a oznámil mi, že budeme mít svou poštovní schránku, jezdit do Saksumu je zbytečná námaha.

Už dlouho předtím jsme zkrátily pažbu tátovy brokovnice a chodili jsme s ní na lov kachen. Byla to dvouhlavňovka firmy Sauer & Sohn, kalibr 16. Otec ji dostal ke confirmaci, ale nejspíš ji nikdy nepoužil. Jak jsem rostl, lepili jsme na zbytek pažby postupně plátky z odříznuté

části a v den mé konfirmace byla na pažbě z oranžově hnědého ořechu řada tenkých drážek, mé dětství s dědečkem.

To byly mé letokruhy.

Dobře jsem věděl, že když smrky rostou moc rychle, mají široké letokruhy, a když jsou vysoké a zmocní se jich vítr, zlomí se.

Celý život jsem slyšel z háje našich plaménkových bříz šumění. A jedné noci roku 1991 se změnilo ve skučení větru, které mě přimělo k rozhodnutí. Neboť něco v té historii o matce a otci se neustále pomalu pohybovalo, jako když vypasená žízála leze v trávě.

Letní

slunovrat

1

TÉ NOCI SE NA HIRIFJELL VRÁTILA SMRT. Bylo nabíledni, koho si vezme, nebylo příliš na výběr. Mně bylo třiadvacet, a když jsem se později ve vzpomínkách k tomu létu vracel, pochopil jsem, že smrt není po každé slepý a nelítostný vrah. Občas za sebou nechává klíče.

Ovšem získaná svoboda může přinést utrpení. Zvláště proto, že den, kdy k tomu došlo, nebyl obyčejný den plný potu z klopotné práce a večerního slunce, kdy nás pomalu uklidňovala Furtwänglerova taktovka. V den, kdy dědeček zemřel, někdo namaloval na jeho auto hákový kříž.

Celý týden předtím jsem čekal na balíček s dobírkou z Osla, až konečně ležel ve schránce lístek, že si ho mám vyzvednout. Rychle jsem přeběhl zkratkou kolem kopřiv a přes dvůr. Pootevřel jsem dveře do dílny. Řekl jsem, že si jedu něco vyzvednout a беру si auto.

Dědeček se narovnal u ponku, položil štípačky a řekl, že bychom měli sjet do hospodářských potřeb.

„Můžem si vzít Hvězdu,“ řekl a ometl si piliny z bundy. „Aspoň ušetříš benzin.“

Otočil jsem se a zavřel oči. Už zase. Zase má pocit, že je zbytečné, abychom jeli každý svým autem.

Dědeček přešel ztuhlými kroky dvůr, aby se převlékl do nákupního. Lidem v obci se nelíbilo, že nosí nůž, takže když jsme chtěli jet dolů, obvykle si přes sebe přehodil tříčtvrteční kabát.

Nasedli jsme. Do černého, těžkého, nádherného mercedesu, který si jako nový koupil v roce 1965. Lak byl poškrábaný od větví podél cesty a kolem zámku kufru měl rezavějící šrám, ale na parkovišti pořád budil pozornost. Projeli jsme pomalu kolem našich bramborových polí a každý na své straně kontrolovali kvetení.

Byli jsme, dědeček a já, sedláci zaměřeni na pěstování brambor. Ano, měli jsme i ovce, ale byli jsme hlavně bramboráři. Když dohlížel